

Szilaj Anikó

Helyismereti munka a Ceglédi Városi Könyvtárban

*A múlt erős gyökér, a jelen és jövő belőle él.
(Bábel Balázs)*

Múltunk ismerete fontos szerepet játszik a lakóhelyünkhöz való kötődés kialakulásában. Ha tudjuk hogyan éltek, küzdöttek, harcoltak, dolgoztak ősünk, mit tettek városunkért, hogyan alkották meg a nap mint nap látott épületeket, másként tekintünk rájuk. A történelem, a régmúlt megismerésében segíthetnek a könyvtárak helyismereti gyűjteményei.

Digitalizálás

Az 1924-ben megnyílt Ceglédi Városi Könyvtár mindig is nagy hangsúlyt helyezett a helytörténeti gyűjteményre, a helyismereti munkára. Az 1878 óta megjelent régi ceglédi újságok – mint például a *Czegléd, Czegléd és Vidéke, Ceglédi Kisgazda, Ceglédi Hírlap* – jelentős része fennmaradt bekötött formában. Az ebben való kutatás, a mindennapi használat, állományvédelmi szempontból nem volt előnyös, többek között ezért döntöttünk úgy – a digitalizált dokumentumok egyéb nyilvánvaló előnyeire nem kitérve –, hogy digitalizáltatjuk az 1878 és 1956 között megjelent bekötött folyóiratokat. Ennek a munkának köszönhetően mintegy 26 ezer oldalnyi anyag került fel az *Arcanum Digitális Tudománytár* oldalára 2020-ban. Ezt követően partnerségi együttműködéssel a ceglédi

Kossuth Múzeum folyóirat-állománya is felkerült az adatbázisba, így ma már elmondhatjuk, hogy a városban fellelhető régi, papíralapú újságok összessége digitalizálásra került. Ez nagy segítséget nyújt a mindennapi helytörténeti munkában, beiratkozott olvasóink pedig ingyenesen kutathatnak az ADT adatbázisában (<https://adt.arcanum.com/hu/collection/Cegled/>).

Cegléd, 1936. január 5.		Ára 10 fillér.		1936/1936 IV. évfolyam 1. szám.	
CEGLÉDI HIRLAP					
POLITIKAI LAP • MEGJELENIK HETENKÉNT EGYSZER, SZOMBATON DÉLUTÁN					
Szerkesztőség és kiadóhivatal: I. kerület, Árpád-tér 5. szám, ég. evang. bazárépület		Feltöltés szerkesztő: Simon János		Előfizetési díj: negyedévre 1 P 20 fillér — Nyiltér garmond sora 40 fillér —	
Szervilizmus Ira. Bálint Emil dr. Néhány nappal ezelőtt az esztergomi bazilikában Serédi hercegprímás beszédet mondott. A főpásztor beszéde gerincét a szervilizmus elleni küzdelmet jelölte meg. Főpapi jelének nemes teljességével állakozott a mindinkább		az ember az Istennek köteles megőrizni. Rut arculcsépsége az emberi méltóságnak az, amikor az alárendelt helyét görnyed feljebb-volgoja előli s mint nyomonutált rabszolga elnyújt mondanivalóját s lesi urának arcát s a mozdulatokat, emiket az vezet. S ha netalán mosolygna a földi potentis, akkor ő is kötelezve ezt magát s lintornak nevezhető mosolygásra.		az emberi méltóságot s a civilizált világ kelles közepében rabszolgoi magatartás követelnek. S ez a szellem, ez a magatartás nem mostani keletű. Tíz-tizenkét évvel ezelőtt született s azóta lassan-lassan befészkelte magát a társadalmi életbe. Az utóbbi időben a kormány tagjai, élükön Gombos Gyulával egykeznek véget vetni e szomorú állapothoz.	

A helytörténeti kutatások jelentős forrása a bedigitalizált korabeli sajtó

Egy másik, szintén az Arcanummal kötött együttműködés lehetővé tette, hogy 75 helytörténeti szempontból különösen fontos kötet bekerüljön a *Hungaricana* adatbázisba. A dokumentumok, melyek főleg helyi szerzők – pl. *dr. Surányi Dezső* és *Kürti Béla* – kiemelkedő munkái, teljes egészükben kereshetővé váltak (https://library.hungaricana.hu/hu/collection/Cegledi_Varosi_Konyvtar/).

A könyvtár 2019-ben kezdte el a saját állományának digitalizálását. Első lépésben az 1964 és 2010 között készült kétszázharminc darab könyvtári meghívót dolgoztuk fel a Szikla integrált könyvtári rendszer fotóarchiváló modul-

Üdvözllet Ceglédről, Református templom, 1900.

(Vadas László Képeslapgyűjteményéből – Leltári szám: AKL1)

ja segítségével. Ezek a dokumentumok helyismereti szempontból különösen értékesek, digitalizálásukkal kereshetővé váltak a könyvtárban rendezett előadások, programok; láthatjuk, hogy kik fordultak meg az évek alatt nálunk. Közben elkezdtük a könyvtári fotók feldolgozását is, amelyek a meghívókkal együtt keresve igen érdekes lehet a felhasználók számára. Jelentős bővülést jelentett, amikor egy kedves olvasónk felajánlotta a régi ceglédi képeslapgyűjteményét digitalizálásra. Ezek a lapok fontos helytörténeti dokumentumok, hiszen megőrizték számunkra a régi városképet, köztereket, épületeket ábrázolnak – köztük láthatjuk például a Református Nagytemplom 1936-ban leégett kupoláját régi formájában. Ez a gyűjtemény – csakúgy, mint a meghívók és a fotók – a könyvtár honlapján szabadon elérhetők a digitális könyvtárban (http://www.konyvtarcegled.hu/szikla/foto_kereso).

Sajtómegjelenés

Helyismereti rovat

A helyi sajtóban évekig működött helyismereti rovatunk *Emlékezzünk Régiekről* címmel, mely révén a Cegléden született, a városhoz kötődő jelentős személyek életéről és különféle aktualitásokról írhattunk a kéthetente megjelenő lapba. Kezdetben a helyi *Értéktár* egyes elemeit mutattuk be, azután olyan évfordulós és egyéb témákkal kezdtünk el foglalkozni, mint például: *60 éves a Ceglédi Városi Könyvtár Gyermekkönyvtára; 140 éve jelent meg az első ceglédi újság; 180 éve született Hajós Zsigmond operaénekes; Stepanek Ernő, a halasi csipke tervezője* stb. Az *Emlékezzünk régiekről* rovat alkalmat adott a lakosság számára, hogy gyarapítsa helyismereti tudását, hiszen az újság mindenkéhez ingyenesen jutott el, és nagy népszerűségnek örvendett.

A 2020 tavaszán beköszöntött pandémiás időszak miatt csökkentett oldal-számmal megjelent újságban sajnos már nem jelenhettünk meg, így a rovat átmenetileg a könyvtár Facebook-oldalára került a közösségi médiához alakított formában, de ugyanolyan igényes, értékes tartalommal.

Az Emlékezzünk régiekről című rovat fejléce

Könyvtári Hírmondó

Hatodik évfolyamába lépett a *Könyvtári Hírmondó* című kiadványunk, amely évente 4–6 alkalommal jelenik meg, rendszerint valamilyen évforduló ceglédi vonatkozásait kutatva, vagy híres ceglédi személyek életútját mutatva be. Csak néhány példát kiemelve: *Az 500 éves reformáció története Cegléden*; *A 100 éves Kossuth Múzeum története*; *Cegléd Mátyás király korában*; *Cegléd Rákóczi korában*; *Ceglédi sportolók az olimpiákon*. Ezt a 4–8 oldalas újságot elsősorban a korabeli sajtó cikkeiből állítjuk össze, egyéb helytörténeti dokumentumokat is felhasználva. A visszajelzések pozitívak, olvasóink szívesen lapozgatják, várják ezeket a kiadványokat. Nagy örömünkre szolgál, hogy az Országos Széchényi Könyvtár megkeresésére harmadik éve már, hogy az újság bekerül az OSZK katalógusába is.

VI. évf. 1. sz.1

KÖNYVTÁRI HÍRMONDÓ

EMLÉKEZZÜNK RÉGIEKRŐL

Május 8. – Városalapítók Napja

Felelős kiadó: Ceglédi Városi Könyvtár Cegléd, 2021. május 8.
Összeáll. és szerk.: Szilaj Anikó

„Óriási és sok napot igénylő munkát vállaltam magamra, tudnillik, Pannónia krónikájának kinyomtatását, tehát olyan munkát, mely hitem szerint minden magyar ember számára kedves és kellemes. Ugyanis mindenképp a szülőföldjét szereti elsősorban, többre tartja a földéregység más tájainál, és honának minden szülőtte leginkább az övének, életét vágyik megismerni, hogy azok milyen életet éltek, és hogy utánozza, ha valami nevezetést és emlégetésre méltót talál benne, ha pedig megismeri, hogy ezen népművelő dolgot nem szerencsésen intéztek, ezen okulva, óvakodják tőle.”
(Hess András : *Chronica Hungarorum - Az első Magyarországon nyomtatott könyv - 1473. június 5.*)

Részlet a Könyvtári Hírmondó 2021. májusi számából

Kutatómunka

Feladataink között kiemelt szerep jut a kutatói munkának, melynek keretében híres ceglédi személyek, családok életútját kutatjuk. Ehhez kapcsolódóan rendezvényeket, programokat szervezünk. Nagyszámú projektet bonyolítunk le évente, melyek közül a teljesség igénye nélkül kiemelek néhányat.

A könyvtár helyismereti munkatársaként talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha a saját kutatásaim egyikét emelem ki elsőként, mégpedig egy hollywoodi filmrendező, *George Pal*, eredeti nevén *Marxjinsák Gyula György* (1908–1980) életének feldolgozását, amelyhez 2018-ban fogtam hozzá. A Cegléden született rendező, akit számos országban a bábanimáció megalapítójaként tisztelnek, Amerikában lett világhírű rendező. Az ő életútját, munkásságát levéltárakban, amerikai archi-

vumokban, újságokban kutatva kapcsolatba kerültem a Los Angelesben élő fiával (*David Pal*) és életrajzírójával (*Justin Humphreys*). Nagyon hálásak voltak minden olyan új, általam megtalált információért, amelyről nem volt tudomásuk. Ezt követően a helyi mozi és a könyvtár közösen szervezett középiskolásoknak szánt vetélkedőt a rendezőről. Az eredményhirdetés nagyszabású ünnepség keretében történt, amikor a mozi a Magyar Hollywood Társaság támogatását kérve felvette a George Pal Filmszínház nevet. Az eseményre ellátogatott a család képviselőjeként Justin Humphreys, George Pal hagyatékának kezelője is. A filmszínház 2020-ban dokumentumfilmet forgatott a filmrendező életéről, amelyben szakértő közreműködőként vettem részt. A film a könyvtári állomány részét képező kutatási eredményeimre és a gyűjteményemre alapoz. *A szemfényvesztő I–II. – Marczincsák Gyula György hollywoodi története* című filmet a Duna World csatornán mutatták be 2021-ben, és már tervben van a harmadik, amerikai helyszíneken zajló rész forgatása is.

George Pal Filmszínház (Forrás: <http://www.begedekor.hu/>)

Kárpáti Aurél (1884–1963) színikritikus, író Cegléden született és születésnapján minden évben előadásokkal, rendezvényekkel és a Könyvtári Hírmondó kiadásával emlékezünk meg róla. Az 1967-ben alakult – a könyvtár égisze alatt működő – Kárpáti Aurél Irodalmi Asztaltársaság máig őrzi emlékét, születésnapján, december 5-én, a Városi Könyvtár munkatársaival közösen koszorúzzák meg emléktábláját, összejöveleteket tartanak, kirándulásokat szerveznek. Az író hagyatékának jelentős része, mintegy hatszáz darab dokumentum – köztük régi könyvek, különleges ritkaságok – a könyvtárban található.

A hangszerként is működő országszerte ismertté vált ceglédi kanna megalakítója *Rónay János* (1855–1940) iparos volt, aki emellett ipartestületi elnökként

fontos szerepet játszott a ceglédi színház felépítésében. Az életéről és munkájáról összegyűjtött kordokumentumokból, valamint a híres kannáról külön rendezvényt tartottunk. A Kanna est kerekasztal-beszélgetés vendége volt többek között a Ceglédi Ipartestület regnáló elnöke, és egy zenész segítségével a kanna zenei funkcióját is megismerhette a közönség. Rónay és a helyi értéket képviselő kanna népszerűsítése olyannyira jól sikerült, hogy a Duna Televízió *Partitúra* című műsorába is bekerült.

A *Zalai-Gombos család* története az 1830-as évektől kezdődően mintegy százkilencven évet ölel fel Cegléden. *Gombos Pál* (1815–1893) és fiai: *Gombos Vilmos* kereskedő, *Gombos Lajos* orvos és fia, *ifj. Gombos Lajos*, Cegléd város polgármestere és *Gombos Dénes* orvos sokat tettek városunkért. Az 1888-ban a városba költözött *Zalai Ede* patikája pedig ikonikus helye volt Ceglédnek. Könyvtárunk kapcsolatba került a két család leszármazottjával, *dr. Zalai Gáborral*, *Gombos Pál* ükunokájával, aki a családi hagyatékek kezelője. Vele együttműködve jómagam kezdtem bele családfájuk ceglédi ágának összeállításába, kutatásába. A több hónapos munkát igénylő projekt zárásaként, egy városi sétával egybekötött beszélgetést szerveztünk, az Országos Könyvtári Napok keretében. Az eseményen nemcsak ceglédiek, hanem az ország számos pontjáról érkezett leszármazottak is részt vettek, és megismerhették azokat a helyeket, ahol egykor őseik éltek. Az együttműködés ezzel nem ért véget, hiszen engedélyt kaptunk arra, hogy a család tulajdonában lévő fotókat, leveleket, aprónyomtatványokat digitalizálhassuk. Hagyományteremtő rendezvényünk nyomán szeretnének a családtagok rendszeresen találkozni a Városi Könyvtárban, hogy a család fiatal generációjában is tudatosítsák a ceglédi gyökereket. A családkutatás a helyismereti munka egyik igen aprólékos, szerteágazó ismereteket, rendkívüli türelmet igénylő része, de a család személyes hálája, a ceglédi emberek rendkívüli érdeklődése és tudásvágya, a régi gyökerek iránti igényük kifejezése igen nagy motivációt jelent a kutatónak az effajta munkában.

Települési Értéktár

A 2012-ben elfogadott hungarikum törvény kapcsán Cegléden is megalakult a *Települési Értéktár Bizottság* 2003-ban, a Városi Könyvtár égisze alatt. 2021-ig a nyolc szakterületi kategóriában 42 helyi értéket vettünk fel, és ebből 18 elem jutott be a Pest Megyei Értéktárba. Közéjük tartozik például a *ceglédi kajszibarack*, a *termálvíz*, a *Református Nagytemplom*, a *ceglédi kanna*, az *evangélikus templom Bach-organája*, *Patkós Irma színművész pályafutása* és a *Rákóczi úti ostorfasor*. Ezzel kapcsolatos feladataink többek közt az értékek dokumentációjának elkészítése a bizottság számára, valamint az adott értékek előkészítése a megyei értéktárba való felterjesztéshez. Az Értéktárba bekerült helyi értékeket, – úgymint a korábban már említett kannát – a könyvtár programokkal, kiállításokkal, előadásokkal népszerűsíti. Fontos számunkra, hogy a szívünknek kedves kincseket megtaláljuk, megismerjük és megőrizzük az

utókornak, hiszen emlékeket, történelmet, dicső pillanatokot idéznek fel, erősítik a közösséghez való tartozás érzését és nem utolsósorban öregbítik városunk jó hírét. Az *Értéktár* elérhető a Könyvtár honlapján.

Cegléd regénye

Szintén egy kutatás segítségével született meg az *Izzik a parázs* című történelmi regény. *Kapa Mátyas*, budapesti író elsősorban a könyvtár helyismereti gyűjteményének anyagát használta fel műve megírásához, és sok segítséget kapott a kutatásban. Történelmileg hiteles, országos terjesztésű regény született, melynek Cegléden és Budapesten is volt bemutatója.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Ceglédi Városi Könyvtárban zajló helytörténeti munkának fontos része a város történetének, múltjának bemutatása, értékek közvetítése a ceglédiek számára, a lokálpatriotizmus erősítése. Gondolataimat a Cegléd regényének előszavából vett idézettel szeretném zárni:

„Sok ezer tavasz virradt, mióta az első emberek letelepedtek ezen a vidéken és tetteikkel az első sorokat rótták a hosszú históriába. Egy-egy élet során e hosszú történetnek csak töredékét láthatjuk. Azonban időről-időre részesei lehetünk olyan pillanatoknak, amelyek akár hazánk, akár városunk, akár saját családunk életében történelmi fordulópontot jelentenek. A sors irányát választásunk szabja meg, hogy jellemünk mely vonásai diadalmaskodnak e fontos momentumokban. Az évezredes történetben játszott saját szerepünk során miénk a döntés, hogy mit teszünk az idővel, amely nekünk rendeltetett.” (*Kapa Mátyas: Izzik a Parázs. Cegléd regénye, Historycum Kiadó, 2016. 6. p.*)

